

Igor Vobič

Dejan Jontes: Novinarstvo kot kultura: miti in vrednote.
Ljubljana: Založba FDV, zbirka Kiosk, 2010.
155 strani, (ISBN 978-961-235-409-1), 16,00 evrov

V znanstveni monografiji *Novinarstvo kot kultura: miti in vrednote* Dejan Jontes izhaja iz izhodišča, da so novinarji del kulture in da to kulturo tudi soustvarjajo – »z rituali, konvencijami, pomeni in simbolnimi sistemi, ki tvorijo diskurze o javnih dogodkih« (str. 8). Asistent na Fakulteti za družbene vede ubira kulturni pristop, ki temelji »na neesencialističnem razumevanju novinarstva« (prav tam) in postavlja pod vprašaj temeljne koncepte, s katerimi se novinarstvo (samo)opredeljuje in reproducira svojo avtoriteto v javnem komuniciranju. Knjigo, ki je nastala na podlagi doktorske disertacije, poleg uvoda in zaključka tvori pet poglavij: prvo in drugo obravnavata ključne premise kulturnega pristopa ter s sintetiziranjem del Jamesa Careyja in Stuarta Halla ter njunih konceptualnih sorodnikov postavljata teoretske nastavke naslednjih treh delov, v katerih se Jontes v slovenskem kontekstu loteva razčlenjevanja objektivnosti kot ideala in rituala, novinarstva kot interpretativne skupnosti ter diskurza novinarske profesionalizacije. Avtor objavlja analizo »skozi čas« (str. 9), vendar je preklapljanje med sinhronim in diahronim prerezom v nadaljevanju konceptualno nekoliko pomanjkljivo in selektivno, kar nekoliko skazi teoretsko natančno in empirično bogato analizo paradoksov ideala objektivnosti, procesov profesionalizacije in zamišljanja slovenskih novinarjev.

V prvem poglavju Jontes vzpostavlja novinarstvo kot ideološko prakso, ki redko ponuja »kritiko tiska v tisku s strani tiska« (str. 18) in ki novinarje postavlja »v« kulturo, saj »niso zgolj prenosniki informacij, pač pa tudi posredniki pomenov«, ki sporočajo, kaj je dobro in slabo, moralno in nemoralno, primerno in neprimerno (str. 14). Poudarja, da je kulturna obravnava nezdržljiva z novinarskim diskurzom, saj zavrača »glavni novinarski mit o novicah kot bolj ali manj natančnem odsevu realnosti« (str. 14–15) in vztraja, da so novice rezultat različnih dejavnikov v specifičnih kontekstih, od birokratskih omejitev dela do narativnih strategij novinarskega upovedovanja. Avtor tako dekonstruira ločevanje med novinarstvom kot poklicem in dejavnostjo ter meje med novinarstvom in fikcijo, tabloidi in popularno kulturo. Jontes kulturni pristop definira tudi tako, da ga ločuje od »dominantnega pristopa« (str. 14), »prevladujočih predpostavk v novinarstvu« (str. 20) oziroma »tradicionalnih akademskih pristopov« (prav tam). Teh natančno ne razčlenjuje, zato skupaj delujejo kot nekakšen monolitski antipod, utemeljen predvsem na klasični paradigmi novinarstva, ki sloni na liberalnih konceptih demokracije, participacije in oblasti.

V drugem poglavju avtor nadaljuje s postavljanjem teoretskega okvira. Kot ključna nastavka za obravnavo novinarstva kot kulture vzame dela znanilcev »kulturnega obrata« v preučevanju komuniciranja – Jamesa Careyja in Stuarta Halla. Posebej se posveča Careyjevi rekonceptualizaciji komuniciranja, eni prvih vplivnejših kritik proučevanj komuniciranja, osredotočenih na modele pošiljatelj–kanal–sprejemnik. Posebej dragoceno je prepoznavanje vezi med Careyjem in ameriškim pragmatistom Johnom Deweyjem, ki je pionirsko ugotavljal, da družba ne obstaja le s transmisijo, ampak v transmisiji. Po Jontesovo je v smislu kritike transmissijskih modelov še pomembnejši Hall, predvsem njegov model ukodiranja in razkodiranja, ki vsebuje nastavke za nadaljnje ideje, ki so zaznamovale kulturne študije – od artikulacije, ideologije dominantne paradigme do koncepta aktivnega občinstva. Poglavje ponuja teoretsko izostren pogled v razvoj kulturnih študij in kompleksen premislek o njihovi vlogi v proučevanju komuniciranja, pri čemer Jontes teh nastavkov vsaj eksplicitno ne naveže na preučevani pojav – novinarstvo. Kljub na videz pretrgani rdeči niti knjige lahko to poglavje sprejmemo kot vir epistemološkega ozračja, v katerem mora bralec brati nadaljnja tri poglavja in v katerem ob natančnem branju vendarle uspeva prepoznavati odtenke, ki osmišljajo avtorjevo analizo.

Jontes v naslednjih treh poglavjih obravnava diskurzivno konstrukcijo novinarstva v »kakovostnem tisku«, učbenikih novinarstva in obrazložitvah novinarskih nagrad v Sloveniji. Poglavji *Objektivnost kot ideal in rutina* ter *Novinarske interpretativne skupnosti* tako utemlji na analizi 552 prispevkov o novinarstvu v letih 1955, 1965, 1975, 1985, 1995 ter 2005 in 2006. Osredotoča se na reprezentacije novinarstva v interpretativnih žanrih v »kakovostnem tisku«; izmed informativnih vzame le intervju. Jontes si pri izbiranju prispevkov pomaga z dihotomijama, ki ju v uvodu in prvem poglavju zavrača – in sicer tisto med »kakovostnim« in »tabloidnim« tiskom ter med »informacijo« in »interpretacijo« v novicah.

V tretjem poglavju avtor razkriva ideološke premise novinarske objektivnosti, ki jo opredeli kot »glavno normo novinarskega poklica« (str. 52) in »temelj novinarske avtoritete« (str. 59). Jontes predstavlja prepletene politične, ekonomske, kulturne in tehnološke okoliščine vznika in razvoja norme objektivnosti v novinarstvu. Pregledno se loteva kritik novinarske objektivnosti in ugotavlja, da norma objektivnosti novinarje definira znotraj meja hegemonskega sistema, in ne kot predstavnike progresivnih sil, da je pristranska do neodvisnega mišljenja, saj slabi intelekt, ker ga obravnava kot nezainteresiranega opazovalca, ter da sprevrča idejo odgovornosti, saj novinarje odvezuje do kreiranja procesov in razmerij. Skozi prizmo koncepta strateškega rituala nato analizira prispevke o novinarski objektivnosti v slovenskem tisku. Prepoznava strategije, kako novinarji osmišljajo novinarsko objektivnost kot temelj svoje verodostojnosti in osnovo demokratičnega potenciala komuniciranja. Jontes analizira le novinarske prispevke iz let 1995, 2005 in 2006, češ da »v vzhodni Evropi lahko o vzpostavljanju objektivnosti kot ključnega dela novinarske paradigme govorimo po razpadu socialističnih sistemov po letu 1990« (str. 48). Do take teze, ki daje Jontesovi analizi selektiven značaj, moramo biti zadržani. Ne le da bi bilo v tej luči vredno analizirati novinarske prispevke o novinarstvu v času občutnih družbenih sprememb pred dvema desetletjema, ko so se »stari« novinarji, ki so normativno veljali za zagovornike interesov delavskega razreda, preobrazili v »nove« novinarje, ki poskušajo zavezani javnosti objektivno posredovati družbeno realnost, temveč bi bilo dobrodošlo prečesati tudi prispevke iz obdobja »samoupravnega novinarstva« – v njem je bila namreč objektivnost več kot ideal. Šlo je namreč za v takratnem novinarskem kodeksu eksplicirano normo objektivnosti, ki ni bila osnovana na pragmatičnem razumevanju resnice kot v primeru klasične paradigme novinarstva, o kateri piše Jontes, temveč je resnico uokvirjala skozi prizmo dialektike zgodovinskega materializma kot osrednjega gibalca neubranljivega zgodovinskega napredka. Znotraj take koncepcije sveta in sodelovanja med ljudmi so »samoupravni novinarji« normativno postali odvetniki delavcev v njihovem zgodovinskem boju in prevzeli specifično transformativno vlogo. Ne glede na pogosto reduciranje takratnih novinarjev na družbenopolitične delavce v ožjem smislu – ali pa ravno zaradi tega – bi bilo za razumevanje slovenskega novinarstva kot kulture nedvomno pomembno analizirati novinarsko osmišljanje objektivnosti v času socialističnega samoupravljanja, ko so jo novinarji konstruirali kot strateški ritual, ki je bil verjetno drugačen kot danes.

V četrtem poglavju se avtor kulturne obravnave novinarstva loteva s konceptom interpretativnih skupnosti. Pri tem jih ne razume kot predhodnih k vprašanju vrednot, ampak kot načine utrditve in preureditve vprašanja vrednot. Prispevke analizira v »dvojnem času« ter vzpostavlja konstruiranje novinarjev in njihove avtoritete prek dveh načinov interpretacije: lokalnega in trajnostnega. Kar Jontes izpušča v prejšnjem poglavju, vsaj deloma dopolnjuje v tem, ko z analizo »v dvojnem času« ugotavlja, kako so novinarji začeli spreminjati okvire »socialističnega novinarstva«, »da bi izpostavili pomembnost objektivnega poročanja« (str. 91). Pri prepoznavanju »socialističnega novinarstva« je avtor nekoliko površinski, saj se zdi, da premalo upošteva jugoslovanske posebnosti, utemeljene na odmiku od leninističnih idealiziranj tiska kot kolektivnega propagandista, agitatorja in organizatorja, na katere sta v osemdesetih letih opozarjala France Vreg in Slavko Splichal. Kljub temu je analiza dragocena, saj zgoščeno in pregledno prepoznava implicitno idealiziranje novinarstva, kar se kaže predvsem v izpo-

stavljanju teženj po obveščanju javnosti, raziskovanju koruptivnih dejanj in iskanju resnice ter poudarjanju težavnosti poklica in žrtvovanj, potrebnih za njegovo opravljanje.

Jontes se v petem poglavju skozi analizo devetih visokošolskih novinarskih učbenikov in utemeljitev sodobnih novinarskih nagrad Društva novinarjev Slovenije in Sklada Josipa Jurčiča spopada še z eno »nodalno točko« novinarske avtoritete – profesionalizacijo. Učbenikom očita nezgodovinskost, neproblematično obravnavanje procesov profesionalizacije, individualiziranje in psihologiziranje novinarjev ter idealiziranje objektivnosti. Podobno, trdi Jontes, tudi novinarske nagrade novinarstvo obravnavajo predvsem v okviru profesionalizma. V analizi obrazložitev nagrad kritično obdeluje metaforo ogledala, pripisan čut za novice, mit o velikem reporterju, ideal služenja javnosti, novinarsko vlogo varuha človekovih pravic ter razlikovanje med »resnim« in »rumenim« tiskom. Poglavje razstavlja procese profesionalizacije, ki vzpostavljajo in ohranjajo novinarje kot privilegirane posredovalce realnosti, in implicira, da bi morebitna deprofesionalizacija lahko prispevala k ponovni vzpostavitvi ustvarjalne in intelektualne avtonomije novinarjev.

V sklepnem delu Jontes na treh straneh in pol preleti glavne ugotovitve monografije in pravi, da bo za »uspešno prihodnost« novinarstva pomembna »prilagojena novinarska kultura, ki bo namesto zgolj zaverovanosti v svoje ideale sposobna nasloviti izzive spreminjajočega tehnološkega in tudi ekonomskega okolja« (str. 132). Dlje v svojem razmišljanju žal ne gre. Kljub nekaterim izpostavljenim pomanjkljivostim monografije, ki izhajajo iz tega, da se novinarski objektivnosti posveča predvsem po diskurzivnem prelomu pred dvema desetletjema, je delo *Novinarstvo kot kultura: miti in vrednote* pomemben prispevek k akademskemu in tudi siceršnjemu premišljevanju o novinarstvu, saj s poglobljenim teoretskim razglabljanjem in preglednimi empiričnimi izsledki predstavlja uporabno orodje, ki nam lahko pomaga, kot bi zapisal Michael Schudson, da v tisku ne vidimo Supermana, če je v resnici Clark Kent.

Valter Cvijić

Taja Kramberger in Drago Braco Rotar: Misliti družbo, ki (se) sama ne misli. Ljubljana: Založba Sophia, 2010. 244 strani, (ISBN 978-961-6768-25-2), 19,80 evra

Avtorja, ki ju poznamo po njuni intelektualni produktivnosti (in pogumu), v knjigi *Misliti družbo, ki (se) sama ne misli* nudita sofisticirano delo kritične produkcije, ki jo premoreta sodobno družboslovje in humanistika. Delo ne vztraja pri nekakšni paradigmi zunanosti, nevtralnosti in indiferentnosti, temveč je namenjeno deviantni »politični živali«, ki produkcijo vedenja razume kot inherentno povezano s konkretnim političnim interveniranjem.

V kolaborativnem pisanju avtorja najprej poudarita pomen razločitve med *memorijo* in *zgodovino* kot različnima odnosoma do preteklosti, ki ju je nujno natančno razločiti in definirati. Politična formulacija, ki izhaja iz izmenljive rabe in pomanjkanja raziskovalno-analitične dimenzije in ki bi se lahko uprla ideološkemu ukrivljanju in tehnologijam oblasti, prevaja to konceptualno zmedo v projekte nacionalističnega in etničnega homogeniziranja ter šovinizma. Za avtorja je kolektivna memorija »vselej bila in ostaja pomemben zastavek v boju posamičnih družbenih skupin za oblast; polastiti se memorije kolektiva pomeni vzpostaviti nadzor nad selekcijskimi mehanizmi memorije in regulirati pozabo« (str. 14). Medtem ko se memorija vzpostavlja prek notranje demarkacije in rigidnosti meja (tako memorije kot pozabe), zgodovina funkcionira prek transgresije teh meja, saj je ne zanima produkcija homogenosti in podobnosti, temveč pojav disjunktur, tenzij, razlik in nasprotij, ki vselej perforirajo imaginarne meje poe-